

Pajo Kolarić - Osvrt na saborske govore

Bartulović, Željko; Haman, Daniel

Source / Izvornik: **Pajo Kolarić i njegovo doba, 2022, 72 - 83**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:807715>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-28**

PRAVNI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PAJO KOLARIĆ I NJEGOVO DOBA

Zbornik radova

PAJO KOLARIĆ I NJEGOVO DOBA

Zbornik radova s Međunarodnog interdisciplinarnog umjetničko-znanstvenog skupa

BIBLIOTEKA ZBORNIČKIH IZDANJA

Nakladnik

Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku,
Hrvatska

Za nakladnika

Helena Sablić Tomić, Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek, Hrvatska

Urednici izdanja

Jasna Šulentić Begić, Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek, Hrvatska

Blanka Gigić Karl, Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek, Hrvatska

Damir Šebo, Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek, Hrvatska

Uredništvo

Vjera Katalinić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Zagreb, Hrvatska

Vlatka Lemić, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Zlata Živaković-Kerže, Hrvatski institut za povijest, Osijek, Hrvatska

Marija Benić Penava, Sveučilište Dubrovnik, Hrvatska

Zvezdana Penava Brekalo, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Hrvatska

Dražen Kušen, Državni arhiv u Osijeku, Hrvatska

Kenan Mahmutović, Ekonomski fakultet Bihać, BiH

Željko Vojinović, Ekonomski fakultet u Subotici, Srbija

Hrvoje Mesić, Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek, Hrvatska

Snježana Barić-Šelmić, Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek, Hrvatska

Jerko Glavaš, Ekonomski fakultet u Osijeku, Hrvatska

Merima Čaušević, Pedagoški fakultet Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Marijana Kokanović Marković, Akademija umjetnosti Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

Ivan Uroda, Ekonomski fakultet u Rijeci, Hrvatska

Vedrana Marković, Muzička akademija Cetinje, Crna Gora

Amir Begić, Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek, Hrvatska

Valida Akšamija-Tvrtković, Muzička akademija Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Zdravko Blažeković, City University of New York, SAD

Recenzentice

Izv. prof. dr. sc. Ivana Šandrak Nukić, Građevinski i arhitektonski fakultet Osijek, Hrvatska

Izv. prof. dr. sc. Nives Tomašević, Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek, Hrvatska

PAJO KOLARIĆ I NJEGOVO DOBA

Međunarodni interdisciplinarni
umjetničko-znanstveni skup,
Osijek, 26. svibnja 2021. godine

ZBORNİK RADOVA

Osijek, ožujak, 2022.

SADRŽAJ

- 9 UVODNA RIJEČ
- 11 I. PLENARNA PREDAVANJA
- 12 **Vjera Katalinić**
PAJO KOLARIĆ (1821. – 1876.) U MREŽI SVOJIH
SUVREMENIKA
- 23 **Vlatka Lemić**
PROGRAMI RAZVOJA PUBLIKE U BAŠTINSKIM
USTANOVAMA – SUVREMENI TRENDovi I
INICIJATIVE
- 48 **Zlata Živaković-Kerže, Marija Benić Penava,
Zvezdana Penava Brekalo**
EKONOMSKE, DRUŠTVENE I PROSVJETNE PRILIKE U
OSIJEKU U VRIJEME PAJE KOLARIĆA (1821. – 1876.)
- 71 II. RADOVI S KONFERENCIJE
- 72 **Željko Bartulović, Daniel Haman**
PAJO KOLARIĆ – OSVRT NA SABORSKE GOVORE
- 84 **Sunčana Bašić**
GLAZBENI ŽIVOT U OSIJEKU U VRIJEME PAJE
KOLARIĆA
- 99 **Jelena Blašković, Marina Pizarek**
ZASTUPLJENOST TRADICIJSKE GLAZBE U PRVA TRI
RAZREDA PRIMARNOG OBRAZOVANJA S
NAGLASKOM NA PANONSKO PODRUČJE
- 120 **Davor Brđanović**
HRVATSKA GLAZBENA BAŠTINA – NIKOLA FALLER,
ZABORAVLJENI BARD HRVATSKE GLAZBE
- 138 **Naila Ceribašić**
“MIRUJ, MIRUJ, SRCE MOJE”: PRILOG ISTRAŽIVANJU
GLAZBE U (DISKOGRAFSKI POSREDOVANOJ) IZVEDBI

- 150 Anita Gergorić**
UKLJUČENOST UČENIKA U TAMBURAŠKI ORKESTAR
KAO GLAZBENU IZVANNASTAVNU I IZVANŠKOLSKU
AKTIVNOST U REPUBLICI HRVATSKOJ
- 168 Jerko Glavaš, Marin Seleš, Marija Horniš Dmitrović**
KULTURA KAO POKRETAČ RAZVOJA DRUŠTVA
- 189 Ivana-Paula Gortan-Carlin**
SKLADATELJ MATKO BRAJŠA RAŠAN (1859. – 1934.):
POBORNİK HRVATSKOG NARODNOG PREPORODA U
ISTRI
- 217 Miroslava Hadžihusejnović Valašek**
PRVI ZAPISIVAČI SLAVONSKE TRADICIJSKE GLAZBE
- 239 Darija Kuharić**
BIOGRAFIJA LOKALNOG POSJEDNIKA: SLIKA IZ
POVIJESTI NUŠTRA
- 265 Daria Kurtić, Jasna Šulentić Begić**
KOMPETENCIJE UČITELJA I NASTAVNIKA GLAZBE ZA
REVALORIZACIJU LIKA I DJELA PAJE KOLARIĆA
- 282 Vesna Lončar, Nikolina Novaković**
GLAZBENO – LITERARNI IZRAZ PAJE KOLARIĆA U
SKLOPU INTERDISCIPLINARNE NASTAVE U
OSNOVNIM ŠKOLAMA
- 290 Domagoj Marić**
NEPOZNATE CRTICE IZ ŽIVOTA DIRIGENTA OSKARA
SMODEKA (1890. – 1933.) 292
- 310 Vedrana Marković, Denisa Ćorović**
TAMBURAŠKA GLAZBA U CRNOJ GORI KROZ
PRIZMU *INTERNACIONALNOGA FESTIVALA*
TAMBURAŠKIH ORKESTARA

- 322 Lidija Nikolić**
ZASTUPLJENOST TRADICIJSKE GLAZBE U NASTAVI
GLAZBENE KULTURE U PRVA TRI RAZREDA
OSNOVNE ŠKOLE U POSLJEDNJA DVA DESETLJEĆA
- 342 Ana Popović, Blanka Gigić Karl**
JOSIP (JOSIF) RUNJANIN U URBANOJ TOPONIMIJI
GRADOVA U HRVATSKOJ I NOVOM SADU
- 361 Ivana Pušić**
KULTURNA BAŠTINA 19. STOLJEĆA: VATROSLAV
LISINSKI KAO TEMA POUČAVANJA U NASTAVI
GLAZBE
- 384 Marija Raguž, Tamara Alebić**
TAMBURAŠ SLAVONSKI OD SATIRA DO DANAS:
ETNOGRAFSKO ISTRAŽIVANJE
- 404 Marija Šain, Mateja Grbić, Jakov Lučencić**
DRUŠTVENO-EKONOMSKA VAŽNOST INDIVIDUALNE
FILANTROPIJE
- 422 Damir Šebo, Dubravka Mahaček, Mirko Pešić**
ULAGANJA BISKUPA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U RAZVOJ HRVATSKE U 19. STOLJEĆU U USPOREDBI S
ULAGANJIMA KROZ *PROJEKT SLAVONIJA, BARANJA I
SRIJEM* U 21. STOLJEĆU
- 440 Zrinka Šimunović, Valentina Iveljić**
SLAVKO JANKOVIĆ (1897. – 1971.), ČUVAR I
PROMICATELJ SLAVONSKE GLAZBENE BAŠTINE
- 455 Zrinka Šimunović, Tamara Šarlija, Mia Mucić**
ZAVIČAJNI SKLADATELJI I ETNOMUZIKOLOZI
19. STOLJEĆA U UDŽBENICIMA GLAZBENE KULTURE
I GLAZBENE UMJETNOSTI
- 471 Jasna Šulentić Begić, Amir Begić**
NASTAVA GLAZBE I REGIONALNA KULTURNA
BAŠTINA 19. STOLJEĆA OSIJEKA I OKOLICE

488 **Mirjam Vida Blagojević**

GLAZBENI ŽIVOT OSIJEKA U KONTEKSTU
POLITIČKIH DOGAĐANJA OD 1850. GODINE DO
POČETKA 20. STOLJEĆA

510 **Marija Završki, Veronika Završki**

PAJO KOLARIĆ: FRAGMENTI ŽIVOTA

Željko Bartulović¹, Daniel Haman²

PAJO KOLARIĆ – OSVRT NA SABORSKE GOVORE

Pregledni rad / Review Paper

UDK: 78.071.1Kolarić, P.

Sažetak

Pajo Kolarić, poznati osječki glazbenik, skladatelj, pjevač i tekstopisac, osim što je zadužio hrvatsku tamburašku glazbu, svojim političkim djelovanjem i angažmanom u osječkom Gradskom zastupstvu, a i u Saboru Trojedne Kraljevine, uspješno je i često s dosta žara, zastupao interese grada Osijeka i Slavonije. Kao predstavnik kotara Osijek, izabran je tri puta (1865., 1872., 1875.) u Hrvatsko-slavonski sabor, odnosno Sabor Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Tijekom svojih mandata u Saboru, Pajo Kolarić se zalagao za rješavanje komunalnih, administrativnih, pravnih i političkih pitanja koja su pravila probleme stanovnicima Osijeka, Slavonije i Hrvatske. 14. studenoga 1876. godine, tijekom druge godine njegovog trećeg mandata, Pajo Kolarić umire u Osijeku. Budući da nije imao potomaka, svoj cjelokupni imetak ostavlja u prosvjetne i dobrotvorne svrhe.

Ključne riječi: Pajo Kolarić, Sabor, govori, Osijek, Slavonija.

Uvod

Pajo (Pavao) Kolarić, poznati osječki glazbenik, skladatelj, pjevač i tekstopisac, bio je i veliki dobrotvor, ali i domoljub. Osim što je kroz dugi niz godina svojim radom i zalaganjem zadužio hrvatsku tamburašku glazbu, isto tako je i svojim političkim djelovanjem i angažmanom u osječkom Gradskom zastupstvu, ali i u Saboru Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, uspješno i često s dosta žara, zastupao interese grada Osijeka i Slavonije.

1 Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet u Rijeci; zeljko.bartulovic@pravri.hr.

2 Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek; daniel.haman@fazos.hr.

Pajo Kolarić rodio se u Osijeku 17. siječnja 1841. gdje je završio i gimnaziju. Bez novca za studij prava zaposlio se u gradskoj službi i postao gradski kancelist 1840. godine. Sudjelovao je u revolucionarnim zbivanjima 1848. godine pa su ga Mađari zatvorili u retfalačkom dvorcu. Kasnije je činovnik u gradskom sirotištu, a godine 1861., kada je Josip Juraj Strossmayer bio veliki župan Virovitičke županije, Pajo Kolarić postaje zastupnik u Gradskom zastupstvu (odnosno Gradskom vijeću) i to ostaje sve do smrti 1876. godine (Sršan, 2004; Sršan, 2005). Osim političke aktivnosti kao gradski zastupnik, Pajo Kolarić, kao predstavnik kotara Osijek, odnosno Gornjega Osijeka, izabran je tri puta (1865., 1872. i 1875.) u Hrvatsko-slavonski sabor, odnosno Sabor Trojedne Kraljevine. Tijekom svojim mandata u Saboru, Pajo Kolarić se zalagao za rješavanje komunalnih, administrativnih, pravnih i političkih pitanja koja su pravila probleme stanovnicima Osijeka, Slavonije i Hrvatske. Do smrti je ostao i gradski zastupnik. Umro je 14. studenoga 1876. godine u Osijeku bez potomstva pa je imovinu podijelio u dobrotvorne svrhe. Kao pristalica preporodnoga pokreta zaslužan je za buđenje nacionalne svijesti u Osijeku (Miholić, 2009; Kuhač, 1893).

Proučavajući saborske zapisnike, odnosno dnevnike, možemo uočiti kako njegova aktivnost u Saboru nije posebno istaknuta, njegovi govori su relativno rijetki i dosta kratki, a postojalo je i razdoblje bolesti, odnosno turneja po Hrvatskoj i inozemstvu kada je izbivao iz Sabora po nekoliko mjeseci. Bez obzira na sve, saborski govori Paje Kolarića, kao i njegova aktivnost u svojstvu saborskog zastupnika i predstavnika kotara Osijek, bitna je za cjelokupnu sliku i dojam Paje Kolarića i njegov doprinos izvan granica glazbenih ostvarenja, budući da je grad Osijek, kao i Slavoniju, zadužio i na nekim drugim poljima.

Političke prilike i saborski govori

Ministar Schmerling vidio je da u Samostalnoj narodnoj stranci (samostalci) ima partnera za suradnju. Banska konferencija koju je sazvao ban Josip Šokčević u veljači 1865. usvojila je novi izborni red za Sabor koji je preferirao pristalice suradnje s bečkim dvorom, Samostalnu narodnu stranku na štetu Narodne stranke (narodnjaka) i Narodne ustavne stranke (unionista). Broj svjetovnih virilista (većinom unionista) bio je 3 puta manji nego 1861. (24 umjesto 70), a crkvenih je povećan (10, proaustrijski

usmjereni), smanjen je broj ostalih zastupnika (74 umjesto 120), a Vojna krajina je zadržala 55 zastupnika (smatralo se da su skloni dvoru). Izbori su održani u lipnju i srpnju 1865. Došlo je do „neprijepijelne koalicije“ narodnjaka i unionista koji su pobijedili i dobili 2/3 mandata. Većinu su odnijeli narodnjaci i unionisti osim u Vojnoj krajini gdje su pobijedili samostalci. Stranka prava dobila je 5 zastupnika, a Rijeka je slala četiri zastupnika. Mažuranić je zato dao ostavku na mjesto kancelara. Schmerling je doživio poraz i u Češkoj, Moravskoj te Ugarskoj pa daje ostavku. Prvi ministar postaje u srpnju 1865. moravski grof Ricard Belcredi. Poraz samostalaca dodatno je usmjerio Beč na dogovor s Ugarskom.

Pobjeda protuaustrijske koalicije razlog je odgode saziva Sabora koji je započeo s radom 12. studenoga 1865. sukobima narodnjaka i samostalaca po pitanju treba li se prvo dogovoriti s Ugarskom pa zatim zajednički raspravljati s Austrijom o organizaciji Monarhije ili prvo raspravljati s Austrijom. Pobijedila je prva ideja koju su podržavali narodnjaci i unionisti. Polić piše da je Kolarić bio član izaslanstva koje je trebao predati adresu kralju 19. prosinca 1865. Kralj zahtjeva da Hrvatska uredi odnos spram ostalih zemalja Monarhije, prihvati *Listopadsku diplomu* i *Veljački patent* i riješi odnos s Ugarskom. Sabor adresom u veljači 1866. to odbija tražeći da Hrvatska i Ugarska riješe odnos kao ravnopravne te sjedinjenje Vojne krajine i Dalmacije. Kralj preporučuje da Sabor izabere odbor za pregovore s Ugarskom. Prema Poliću Kolarić je kao i dio narodnjaka pristao uz unioniste kada se glasovalo o članovima Kraljevinskog odbora koji su trebali sudjelovati u raspravi s ugarskim odborom. Saborsku regnikolarnu deputaciju vodio je Strossmayer, iako Ugarska nije prethodno priznala cjelokupnost hrvatskih zemalja, uz naputak da ostane uz zaključke sabora iz 1848. i 1861. Ugarska ne priznaje te odluke, tvrdi da je to prekid *de facto*, a ne *de iure* pa ugarski zakoni obvezuju Hrvatsku, a Međimurje i Rijeka su ugarski. Hrvatska delegacija traži da kralj prigodom krunidbe izda posebnu prisegu (zavjernicu) za Hrvatsku dok Mađari pristaju samo na jednu jer je kruna jedna, čime negiraju hrvatsku državnost. Mađari neodređeno priznaju hrvatsku autonomiju, ali ne preciziraju u čemu se ona sastoji. Hrvatska strana tražila je da u zajedničkom saboru bude zastupljena kao delegacija države (kao do 1848.), a ugarska priznaje hrvatske predstavnike kao pojedinačne zastupnike čime bi ih lako nadglasali. Sabor je 17. ožujka 1866. okončao svoj rad, a pregovori s Mađarima nisu bili uspješni. Pregovore prekida rat Austrije protiv Pruske i Italije u lipnju 1866. Austrija gubi rat pa dvor nastoji učvrstiti pozicije unutar države, čime su Mađari

poželjni kao jači saveznik od Hrvata. Ugarski političar Ferenz Deak pripremio je plan pregovora bez Hrvatske. Hrvatski sabor suočen s opasnosti dualizma sastao se u studenome 1866. Razlikuju se 3 prijedloga: nagodba s Austrijom, Ugarskom i personalna unija. Većina je za pregovore s Austrijom. Od 130 zastupnika za pregovore s Austrijom je 86, s Ugarskom 44, a četiri su pravaša bila suzdržana. Sabor je adresom izvijestio vladara da želi pregore s njim o federalizaciji uz uvjet teritorijalne cjelovitosti. Zajednički poslovi bili bi: vanjski poslovi, vojska, financije, vanjska trgovina, carine, monopoli, neizravni porezi, novac i državni dugovi. Belcredi želi federalizirati Monarhiju (pentarhija: Austrija, Ugarska, Hrvatska, Češka i Poljska). Zajedničke vanjske poslove bi vodilo ministarstvo u Beču. Austrijanci i Mađari su protiv jer jača položaj većinskih Slavena. Monarhija ima 32 milijuna stanovnika, Nijemaca 8, Mađara, 5, a Slavena čak 15 milijuna. Belcredi 1867. daje ostavku i mijenja ga pristalica dualizma Beust, a u Beč na pregovore dolazi Deak. Sabor je formalno raspušten 25. svibnja 1867. Na taj način nestala je mogućnost da Hrvatska izravno odlučuje o svojoj sudbini (Heka, 2011; Bartulović, 2008; Bartulović i Randelović, 2012; Perić, 2002; Polić, 1899; Šidak i sur., 1968; Šišić, 1975; Stefanovski, 2008). Kao izabrani predstavnik građana Osijeka, Pajo Kolarić ulazi u Sabor 1865. godine, a početkom iduće godine možemo pratiti njegove prve rasprave i saborske aktivnosti.

Već 20. siječnja 1866. godine, a i dva dana kasnije, 22. siječnja 1866. godine, u prvoj raspravi u kojoj je sudjelovao, Pajo se zalaže da se osječka gimnazija podigne s 3. na 2. red, na što ispravlja saborskog bilježnika Mihajla Polita da osječka gimnazija ne traži povećanje plaća za svoje djelatnike, već samo zasluženno podizanje ranga školske ustanove (Grupa autora, 1867).

U raspravi o izbornim propisima od 26. veljače, traži da u određivanju činovničkih i sudačkih plaća trebaju sudjelovati i predstavnici gradova, tj. gradski zastupnici uz gradska poglavarstva, odnosno gradski činovnici na čelu s gradonačelnikom. Osim toga, u raspravi se odlučivalo i o pitanjima za provođenje izbora u krajini, tj. Vojnoj krajini jer ne smijemo zaboraviti da je ona u zakonodavnom, predstavničkom tijelu bila zastupljena od 1848. godine, pa 1861. godine jer se često smatra kako je Vojna krajina reinkorporirana civilnoj Hrvatskoj tek 1882. godine. Za sudstvo to vrijedi od 1874. godine. U nastavku je upitao tko se smatra „mjestnim građaninom“ u gradovima kao izbornim jedinicama smatrajući da taj status ne

postoji više nakon 1848. kada su ukinućem kmetstva ljudi izjednačeni, ali ipak građani su oni koji su imali, tzv. zavičajnost – pripadnost gradovima o čemu je odlučivala gradska vlast čime su dobili, tzv. građanski list. U toj raspravi bilo je prijedloga da se smanji novčani cenzus za biračko pravo kako bi što više ljudi, osobito inteligencije koja nije imala veće prihode stekli pravo glasa (Grupa autora, 1867).

Vrlo je zanimljivo i važno pitanje u raspravi već idućeg dana, 27. veljače 1866. koju je započeo dr. Franjo Rački tražeći od Sabora da upozori Ugarski sabor kako je Rijeka dio Trojedne Kraljevine te će sve drugo smatrati povredom zemljišne i državne cjelovitosti i državnog prava kada se radi o pokušaju „prepričenja“ izbora zastupnika u Hrvatski sabor u Rijeci. Kolarić je šturo dopitao: „Ja bih se usudio zamoliti vis. predsjedništvo za obavješćenje u pogledu djelovanja željezničkoga odbora, jedu li on svoje izvješće već podneo glede Zemunsko-Riečke željeznice“ (Grupa autora, 1867, 672).

Tijekom idućeg mjeseca, Pajo sudjeluje u još tri rasprave. Prva se odvija 7. ožujka o Zakonu o kr. zem. Arhivu, replicirajući na govor dr. A. Stojanovića koji je predlagao da se u zakonu propiše kako zemaljske vlasti mogu dobiti i sam izvornik iz arhiva uz davanje potvrde o preuzimanju (reversa). Kolarić podržava suvremeno mišljenje kako se to ne može dozvoliti navodeći: „kažem samo to, da revers neće stvoriti akta, ako bi ga slučajno nestalo. Zato sam ja toga mnienja, da se originali nesmiju nikomu davati preko praga arhiva“ (Grupa autora, 1867, 416).

Već dva dana kasnije, 9. ožujka, u raspravi o predstavi grada Osijeka o otvaranju ljekarnice u Gornjem gradu bilježnik Marijan Derenčin izvješćuje, a Kolarić upozorava da je zahtjev odbijen pa od visokog sabora traži da se izravno od kraljevskog visočanstva zamoli dozvola otvaranja četvrteljekarnice u gradu. Predsjednik Sabora predložio je da se molba uputi odboru za žalbe (peticionalnom odboru) koji će dati svoje mišljenje (Grupa autora, 1867).

Zadnje sudjelovanje zastupnika Kolarića u 1866. godini bilo je 15. ožujka, u okviru čitanja prijedloga propisa o pravu gornica (to je prežitak feudalnih odnosa koji su ukinuti 1848. godine kada je riješeno pitanje, tzv. kmetskih selišta koja su postala vlasništvo kmetova koji su ih obrađivali dok pitanja krčevina na kojima su zasađeni vinogradi – gornice nije određeno da se ukidaju prava feudalca na naknadu pa se to protezalo godinama) u raspravi

dolazi do povišenih tonova kada je Stojanović u raspravi stavio Slavonce u opreku spram Hrvata na što su žustro odgovorili zastupnici Josip Prukner i Pavao Kolarić koji je rekao: „Ja... kao Slavonac, moram izjaviti da g. Stojanović u moje ime više negovori“ (Grupa autora, 1867, 416).

Sredinom 1866. godine, Sabor nakon svega nekoliko mjeseci aktivnog rada staje s aktivnostima zbog Austrijsko-pruskoga rata te se sastaje u novom mandatu gdje Paju Kolarića ne nalazimo na popisu saborskih zastupnika. Tih godina, Pajo je sudjelovao na mnogim turnejama po cijeloj Trojednoj Kraljevini sa svojim tamburaškim sastavom, gdje je čak i sam nastupao kao pjevač. Osim turneja, imao je i zdravstvenih problema pa je često izbivao sa saborskih sjednica i tijekom svoga drugoga mandata, stoga nema zapaženih govora ili rasprava u tome mandatu.

U svome trećem i, nažalost, zadnjem mandatu, Pajo Kolarić je imao najplodnije političko razdoblje. Svega godinu dana prije smrti, Pajo je u Saboru jedan od aktivnijih zastupnika, dok su njegovi govori konstruktivni i smisleni.

Tijekom IV. saborske sjednice od 28. kolovoza 1875. godine, u Saboru je došlo do rasprave o potvrdi mandata pravaškog zastupnika Frana Folnegovića u kojoj je Kolarić ustvrdio da je Folnegović dobivao plaću kao javni službenik što znači da ne može biti zastupnik, dok je Folnegović u odgovoru optužio narodnjake kako ne žele potvrditi mandat oporbenom zastupniku te je vratio primljeni novac javno predsjedavajućem sabora.: „Vis. sabore! Kad je g. dr. Mankanec u obranu uzeo g. Folnegovića, i kad predbacuje narodnoj stranci, da smo tlačitelji naroda i natražnjaci, onda mu ja moram odgovoriti. G. Folnegović je tri godine u t. zv. disponibilitetu živio, i plaću vukao, a sada ju četvrtu godinu uživa. Taj muž uzeo je od vlade predujam, a buduć se ima smatrati u disponibilitetu, s toga držim, da nije mislio odstupiti, jer inate nebi iskao od vlade predujma, niti nemože odstupiti, jer mora predujam vratiti. Ja se čudim, kako to patriota može podnositi! (Buka na galerijah; Folnegović ustaje i nosi novac kojega na stol izvjestiteljjev polaže. Pljesak na galerijah.)“ (Grupa autora, 1878, 23).

Već dva dana kasnije, na VI. saborskoj sjednici od 30. kolovoza, Pajo komentira i kritizira reorganizaciju uprave te podnosi interpelaciju banu: „Vis. sabore! Reorganizaciju uprave, koju smo toli željno izgledali, doživili smo. Prigodom izvedenja kod predavanja naime aktah kotarskih sudova našla se je množina raznih zaostataka, i to baš ostavštinskih razprava, koje

njeke još od Bachovih vremena sve do danas riješene nisu, a neima nade, da će ove razprave od tekućega posla ikada riješene biti. S toga osječkomu sudu dolazi svaki dan sila malkontentab, a ima i nesloge i nezadovoljstva medju činovnici samimi, te jedan drugomu uzprkos sentencije donaša, gdje se radi o životu, o sreći naroda, tu se jedan predmet radi nesloge mora 2-3 puta odgoditi, dok se konačno razpravi. Zatim gospodo! pisarničkog osoblja, što je namješteno, je premalo; riješeni predmeti leže u kancelariji, a nemože se ih nitko dočekati, jer osoblje nedospije. Druga moja interpelacija je, da li je istina, da je prigodom izvedenja reorganizacije uprave toliko pisarskog osoblja odpušteno, i novo namješteno bez obzira na prvašnje osoblje; s toga stavljam na vis. kr. zem. vladu sljedeću interpelaciju (čita):

1) Misli li vis. kr. zemaljska vlada osječkomu sudu pridieliti jednoga razpoloživog činovnika, da rieši zaostale ostavštinske razprave?

2) Je li istina, da se kod popunjivanja pisarskih mjestah kod uprave nije uzimao obzir na prvašnje činovnike, već se novi imenovali, a time kvar nanio zemaljskomu eraru i službi?“ (Grupa autora, 1878, 39). Sve ovo bilo je upućeno na bana Ivana Mažuranića, iako je i sam bio narodnjak kao i Kolarić.

Na XI. sjednici od 30. listopada, Pajo komentira pitanje cesta u Slavoniji, odnosno interpelira o uvođenju nadzora pri građenju i pošljunčivanju cesta: „Vis. sabore! Interpelacija, koju stavljam na presvietloga bana, glasi ovako: (čita) Interpelacija podpisanoga narodnoga zastupnika upravljena na preuzvišenoga gosp. bana, kojom moli za razlog, zašto nije na predstavke virovitičke županije od dne 20. kolovoza 1870. pod brojem 2084., zatim od 6. listopada pod br. 680., onda od 27. rujna pod br. 2274, te napokon od 1. prosinca 1871. pod br. 1142. stranom u županijskih odborih, a stranom u partikularnih skupštinah donešene, kojimi su se pomenute predstavke na uvidjanje kontrole pri gradjenju i pošljunčivanju cestah odnosile, do danas odgovoreno?“ (Grupa autora, 1878, 61).

Idućega dana, na XII. saborskoj sjednici od 31. listopada, Pajo se uživio u raspravu o cijeni vina. Zalagao se za cijenu višu cijenu od 3 for. za vedro vina tvrdeći da je to najniže po čemu se ono može otkupljivati tvrdeći da tako neće biti oštećeni ni seljaci, ni otkupljivači, niti nekadašnji feudalci. Isto tako saznajemo da vino u Slavoniji u to vrijeme, navodno i nije bilo tako dobro: „Vis sabore! Kad bi tko držao od g. zastupnika dr. Makanca predloženu cienu od 2 for. akov vina umjestnom, ja bi ga smatrao, da on

traži popularitet, nu znam da on toga netraži. Gospodo! budimo pravedni te nečinimo krivo time, da jednim oduzimljemo a druge nadarujemo. Ja sam kao član komisije za rekrutacije u svoje doba vidio, da je bio stanoviti broj rekruta opredieljen n. pr. 25 za dotični okrug. Došli su ljudi k meni te molili: prijatelju, spasi mi sina! Odgovorio sam: ja bi rado spasiti, kad nebi drugi morao mjesto njega u vojnike ići. Vi bi narodu pomogli, kad nebi drugim štetu donieli ovo nije ništa drugo, nego tudjim dobrom druge nadariti; a to je velik grieh. Kad bi po 2 for. vino bilo samo jednu godinu od 1848. počam, još bi se dalo govoriti, ali kad ima godina, kad je bilo po 6 i 7 for., a nikad za 2 for., nego samo u slabijih godinah po 5 for. Ja sam pitao u Hrvatskoj na više mjesta, pak su mi odgovorili, da se plaća po 7-8 for., kod nas u Slavoniji, gdje nije tako dobro po 5, 6 fr. a manje nikada. Gospodo! budimo pravedni i nečinimo nikomu krivo! Nemojmo tako daleko ići! Ja kažem, ako imade u ovoj kući ikoga, koji će dati vino po tako nizkoj cieni, ja ću sastaviti društvo i pokupiti ću sve vino kroz 25 god. Dajte meni vino za 25 god, pa ja ću ti dati novac. (Živio! Smieh). Nu nije tako kao što se to misli, svi mi osjećamo.... Ja sam za cieniu od 3 for. (Živio!)“ (Grupa autora, 1878, 72-73).

Iduća saborska sjednica od 3. studenoga ponovno ima priliku vidjeti i čuti Paju u interpelaciji o trgovačko-obrtničkoj komori u Osijeku, koja je trebala biti konstituirana prije gotovo pola godine: „Vis. sabore! Inštituti, kao što su trgovačke i obrtničke komore u našoj zemlji, jesu inštituti nalazeći se kod svih neobrađenih naroda, te imadu veliku dužnost biti na korist trgovine i domovine. Da su trgovačke komore kroz vremena postale u našoj zemlji mrtvim slovom, je žalibože istina; jer ljudi odpadaju od te korporacije, a da bi se novimi članovi nadopunile, na to se rek bi skoro sasvim zaboravlja. Tako su bili kod nas u Osieku izbori za ovu komoru već u srpnju obavljani, a još do danas nije taj inštitut konstituiran. Zato stavljam na svietloga bana sljedeću interpelaciju: (Čita) Interpelacija podpisanoga narodnoga zastupnika, koju na preuzvišenoga gosp. bana stavlja u pogledu već jednoć konstituiranja trgovačko-obrtničke komore u Osieku nakon već više mjeseci provedenih izbora:

1. Koji je uzrok, da je to konstituiranje tako dugo zapelo?
2. Kani li preuzvišeni gosp. ban što ranije korake u tom pogledu učiniti, da se bezodvlačno konstituiranje toga po zemlju koristnoga instituta provede?“ (Grupa autora, 1878, 88).

Predzadnja sjednica na kojoj je Pajo Kolarić aktivno sudjelovao bila je XVII. saborska sjednica od 7. studenoga 1875. godine. Pajo se ponovno bori za interese Slavonije i zalaže da se novci preusmjere s financiranja arhiva na financiranje cesta u Slavoniji: „Moja gospodo! Ja nisam za to, da naš mršavi budget troši na zem. arkiv toliku svotu. Ima dosta drugih potrebština u našem narodu, za koje je jako malo učinjeno. Trebalo bi graditi ceste, a za ove naš budget kao da nezna. Ceste su naše osobito u Slavoniji tako zanemarene, da bi trebalo na nje obratiti mnogo više pozornosti, nego li na arkiv. (Smjeh.) I ja sara za to, da se uredi sjajno arkiv, pa i drugo još koješta, ali istom onda, kada se uredi naše ceste, koje nara zbilja na sramotu služe. Molim, moja gospodo, da nitko neposumnja, da nisam možda rodoljub, što ovako govorim. Jesam rodoljub, pak upravo zato hoću, da narodu ondje pomognem, gdje najviše pomoći treba; s toga sam proti predlogu g. Kukuljevića“ (Grupa autora, 1878, 170).

Na XVIII. saborskoj sjednici, već idućega dana, Pajo je sudjelovao u dvije rasprave. U jednoj je komentirao rad povjerenstva čiji je bio član, a u drugoj izrazio nezadovoljstvo zbog nazivanja zajedničkog sabora „magjarskim“, a ne „ugarsko-hrvatskim“: „Vis. sabore! Ja se ponajprije izrazujem za to, da se barun Inkey ovjerovi, ali spomenuti mi je slučaja, koji te je posljednje dane našim zastupnikom u saboru u Pešti pripetio, gdje se je naime prigovaralo vjerodajnicam, na kojih su se nalazile rieči „ugarsko-hrvatski“ sabor, te se tvrdilo, da je to samo sabor „magjarski.“ Gospodo moja! tu mi vidimo, kako se štjuje rieč „ugarsko-hrvatski“ sabor u §. 5. uredj. sab. Istim pravom možemo ovdje kazati sabor je jedino hrvatski a ne hrvatsko-magjarski. – Toliko sam htio samo spomenuti“ (Grupa autora, 1878, 180).

Završetak političke karijere

Nešto više od godine dana od njegova posljednjeg govora u Saboru Trojedne Kraljevine, 14. studenoga 1876. godine, tijekom druge godine njegova trećeg mandata, Pajo Kolarić umire u Osijeku. Na saborskoj sjednici od 3. rujna 1877. godine, predsjednik Sabora, prilikom početka sjednice, izvještava zastupnike o Pajinoj smrti: „Za vrieme od kada nisu saborske sjednice držane bile, izgubila je ova vis. kuća žalibože dva člana, i to mjeseca studena narodnoga zastupnika drugoga izbornoga kotara grada Osieka

Paju Kolarića, a ožujka mjeseca zastupnika izbornoga kotara virjanskoga grofa Miroslava Kulmera. Tko je poznavao žarko domoljublje njihovo, tko je poznao oduševljenje njihovo za boljak našega naroda i njihovu revnost branjenja prava našega naroda, kao što su ih imali priliku poznavati sva gosp. članovi ove vis. kuće, onda za sasvim opravdano držim, ako Vas kao predsjednik pozovem, da ustanete sa svojih stolicah, te votirate duboko sažaljenje nad gubitkom ovih muževah (Članovi sabora dignu se sa stolicah te kliknu: Slava im!)“ (Grupa autora, 1878, 758).

Već iduća točka dnevnoga reda bila je zahvala kraljice povodom čestitanja njezina imendana brzojavom Sabora od 17. studenoga. Samo tako, nakon tri mandata i dugih godina u Saboru, Pajo Kolarić „maknut“ je s dnevnoga reda i ispraćen u vječnost uz svega dvije riječi: „Slava im!“

Zaključak

Proučavajući saborske govore Paje Kolarića, mogli smo uočiti kako njegove aktivnosti u svojstvu saborskog zastupnika nisu bile niti u jednom pogledu ključne ili neizostavne za donošenje velikih ili bitnih odluka na temelju kojih se odlučivala budućnost Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Zapravo je većinu svoga vremena provedenog kao zastupnik nekako stajao po strani i nije previše sudjelovao u raspravama. Razloge takve aktivnosti možemo samo pretpostaviti, iako se sami po sebi daju naslutiti, budući da se upisao u povijest Osijeka i Slavonije zbog aktivnosti koje nemaju veze s politikom. Međutim, tijekom njegova trećeg i posljednjeg mandata u Saboru, počinjemo upoznavati i drugu stranu Paje Kolarića, onu koju kroz glazbu nismo uspjeli potpuno dokučiti. Kao predstavnik Osijeka i Slavonije, jasno i otvoreno pokazuje svoj lokalpatriotizam, često interpelirajući banu Ivanu Mažuraniću, koji je bio iz iste stranke kao i on sam. Bori se za interese Osječana kroz dizanje osječke gimnazije na viši rang, otvaranje četvrte ljekarne u Osijeku ili pak postavlja pitanje o konstituiranju trgovačko-obrtničke komore u Osijeku koja je kasnila. Osim tema vezanih za njegov rodni grad, žestoko se zalaže i za interese Slavonije kroz pitanje ceste, koje su vrlo loše te koristi nekoliko prilika da o tome nešto kaže i učini, kao i kroz pokušaj dizanja cijene vina, u cilju da ne ošteti slavonske, ali i hrvatske seljake. U konačnici, u njegovom posljednjem zabilježenom govoru imamo priliku vidjeti i njegovo nacionalno domoljublje kada izražava

jasno nezadovoljstvo zbog nazivanja zajedničkog sabora „magjarskim“, a ne „ugarsko-hrvatskim“.

Njegova politička karijera, od gradskog pa do saborskog zastupnika, jasno ocrtava njegovo domoljublje i želju za boljitkom svih građana Osijeka, Slavonije i Hrvatske. Stvaranje cjelokupne slike o Paji Kolariću nije moguće bez njegovih političkih aktivnosti, koje uvelike pomažu pokazati nam kakva je velika osoba bio i koliko je zapravo zadužio svoj grad i domovinu i na nekim drugim poljima.

Literatura

- Miholić, I. (2009). Kolarić, Pajo. U: T. Macan (ur.), *Hrvatski biografski leksikon*. Zagreb: Hrvatski leksikografski zavod, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=229> dan 7. studenog 2021.
- Kuhač, F. K. (1893). *Ilirski glazbenici, Prilozi za povijest hrvatskoga preporoda*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Heka, L. (2011). *Osam stoljeća hrvatsko-ugarske državne zajednice*. Szeged-Subotica: Baba Kiado.
- Bartulović, Ž. (2008). *Povijest hrvatskog prava i države (kompendij)*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Bartulović, Ž. i Randelović N. (2012). *Osnovi ustavne istorije jugoslovenskih naroda*. Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.
- Gross, M. i Szabo, A. (1992). *Prema hrvatskom građanskom društvu*. Zagreb: Institut za suvremenu povijest.
- Grupa autora (1867). *Dnevnik Sabora trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od godine 1865/7*. Zagreb: Brzotisak Antuna Jakića.
- Grupa autora (1871). *Dnevnik Sabora trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držana u glavnom gradu Zagrebu godine 1868. - 1871*. Zagreb: Tiskara „Narodnih novina“.
- Grupa autora (1875). *Dnevnik Sabora trojedne kraljevine, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije god. 1872/5. Svezak I*. Zagreb: Tisak Lav. Hartmana i družbe.
- Grupa autora (1878). *Saborski dnevnik kraljevini Hrvatske, Slavonije i Dalmacije god. 1875-8*. Zagreb: Brzotisak Dioničke tiskare.
- Perić, I. (2002). *Hrvatska državotvorna misao u XIX i XX stoljeću*. Zagreb: Dom i svijet.
- Polić, M. (1899). *Parlamentarna povijest Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, I. knjiga*. Zagreb: Kraljevska sveučilišna knjižara F. Suppana.
- Sršan, S. (2004). *Zapisnici grada Osijeka 1861.-1866*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.

- Sršan, S. (2005). *Zapisnici grada Osijeka 1867.-1875*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.
- Stefanovski, M. (2008). *Ideja hrvatskog državnog prava i stvaranje Jugoslavije*. Beograd: Pravni fakultet Beograd.
- Šidak, J., Gross, M., Karaman, I. i Šepić D. (1968). *Povijest hrvatskog naroda g. 1860-1914*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šišić, F. (1975). *Pregled povijesti hrvatskog naroda*. Zagreb: Matica hrvatska.

PAJO KOLARIĆ – REVIEW OF PARLIAMENTARY SPEECHES

Abstract

Pajo Kolarić, a well-known musician, composer, singer and songwriter from Osijek, in addition to indebted Croatian tamburitza music, was also very actively engaged in the Osijek City Council, and in the Parliament of the Triune Kingdom, where he successfully and often with great zeal, represented the interests of Osijek and Slavonia. As a representative of the Osijek district, he was elected three times (1865, 1872 and 1875) to the Croatian-Slavonian Parliament, i.e. the Parliament of the Triune Kingdom of Croatia, Slavonia and Dalmatia. During his parliamentary term, Pajo Kolarić advocated resolving communal, administrative, legal and political issues that caused problems for the people of Osijek, Slavonia and Croatia. On 14th November 1876, during the second year of his third term, Pajo Kolarić died in Osijek. Since he had no descendants, he left his possessions for educational and charitable purposes.

Key words: Pajo Kolarić, Croatian Parliament, speeches, Osijek, Slavonia.